

ARTICLE INFO

Received: 29th November 2022

Accepted: 11th December 2022

Online: 12th December 2022

KEY WORDS

Adabiy evolutsiya, badiiy tizim, ijodiy aloqalar, qarama-qarshi idrok, dialektik birlik.

ZAMONAVIY YESENINSHUNOSLIKNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI - YESENIN MEROSIGA YANGICHA YONDASHUV

Xudayberdiyeva Dilfuza Muxtarovna

SamDCHTI o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7430756>

ABSTRACT

Keyingi o'n yilliklarda XX asr adabiyotiga bo'lgan tadqiqotlarga e'tibor kuchaydi, adabiyotshunoslar adabiy jarayonning shunday lahzalariga murojaat qilmoqdalarki, avvallari mavjud ijtimoiy-tarixiy sharoitlar to'liq, tendensiyali va keskin yoritilmoqda. Hozirgi vaqtda individual ijodiy shaxslarni idrok etish va turli yo'nalishlarda badiiy yo'nalishlarning o'zaro bog'liqligi haqidagi tushunchalar ko'rib chiqilmoqda. Yesenin hayoti va ijodining turli qirralarini o'rganish bilan bir qatorda hali ham aniq yechimga ega bo'lmagan va to'liq yoritilmagan bir qator muammolar mavjud. Bunday muammolar qatorida Yesenin sevgi lirikasini, shu jumladan uning murojaatchilari va badiiy o'ziga xosligini o'rganish muammosi bor.

Yesenin ijodiy yo'li notekis va dramatik bo'lib, uning adabiy yo'li juda qisqa edi - atigi 10 yil (shoirning birinchi nashrlari 1914 yilga to'g'ri keladi). Shoirning aksariyat asarlari Oktabr to'ntarishidan keyingi davrda yozilgan bo'lib, uning hayoti va ijodini o'rganishning munozarali muammolari ham aynan shu davr bilan bog'liq [1].

O'quvchining bu so'z ustasining ijodiga bo'lgan qiziqishini hatto katta ta'qiqlar ham so'ndira olmadi. S. Yesenin ancha uzoq vaqt rus adabiyotiga qaytarilgan bo'lib, zamonaviy o'quvchi uning ishini "yopiq" mualliflar orasida tasavvur qila olmaydi. Shunga qaramay, uning adabiy evolutsiyasini, badiiy tizimning o'ziga xosligini, ijodiy aloqalarini, zamondoshlari tomonidan Yesenin she'rlarini qarama-

qarshi idrok etish sabablarini, eng muhimi, iste'dodining kelib chiqishini tushunish unchalik oson emas.

Yesenin rus va jahon adabiyotiga shoirga bolalikdan tanish bo'lgan tong va chaqmoqlar, ko'zni qamashtiruvchi shudring va cheksiz toshqinlarning go'zalligi, samimiylig shaxsiy his-tuyg'ular va tajribalarning chuqurligi bilan uzviy bog'liq bo'lgan ajoyib lirik muallif sifatida kirdi. A.S. Serafimovich u haqida shunday deb yozgan edi: "U buyuk rassom edi. Buyuk sezgisi, buyuk ijodkorligi bo'lgan zamonamizdagi yagona shoir. Eng zo'r kechinmalarni, eng nozik, eng samimiy tuyg'ularni tasvirlashning bunday dahshatli qobiliyati - zamondoshlarining hech birida yo'q" [2].

1950-yilda Parijda G. Ivanov S. Yeseninining she'rlar kitobini tuzib nashr ettirdi. To'plam muqaddimasida shunday deyilgan: "Uning o'lganiga chorak asr bo'ldi, lekin u bilan bog'liq bo'lgan hamma narsa, go'yo o'lim, tinchlanish, unutish kabi umumiy qonundan uzilib qolgandek, yashashda davom etmoqda. Bu g'ayrioddiy xususiyat Yesenin barcha, hatto eng muvaffaqiyatsiz, zaif she'rlariga ham alohida kuch va ma'no beradi. Mana shu ekskluzivlik Yesenin taqdirining "dahosi"dir. Shunchalik sevgan Vatani azob-uqubatga mahkum bo'lsa-da, u mashhur "o'lmaslik" bilan emas, rus unidek o'tkinchi hayot bilan ta'minlangan.

Darhaqiqat, shoirning obrazli dunyosi, bir tomondan, ko'p qirralilik, nuqtai nazarlarning rang-barangligi, tushuncha va tamoyillar, motiv va mavzular, badiiy uslub va vositalar, tafakkurning murakkabligi va hatti-harakatlarining nomuvofiqligi bilan ajralib turadi. Shoirning o'zi va uning asarlari qahramonlari, qarama-qarshi tamoyillar kurashini tasvirlab beradi: abadiy va o'tkinchi, samoviy va yerdagi, ma'naviy va moddiy, ilohiy va shaytoniy, insoniy va hayvoniy, umuminsoniy va sinfiy (dehqon yoki proletar), yangi va eski, hozirgi va kelajak, ketish va qaytish, go'zallik va foyda, gullash va so'lib ketish, hayot va o'lim. Boshqa tomondan, shoir uyg'unlikka, qarama-qarshi tamoyillarning dialektik birligiga intiladi [3].

So'nggi yillarda tadqiqotchilarning katta xizmatlari muhim bir pozitsiyani asoslash edi: Yesenin barcha asarlari murakkab, ammo bir butun - badiiy va falsafiy dunyo. Poetik yoki badiiy emas, balki badiiy va falsafiy. Shoirning boshqa matnlarining ushbu xususiyatini jamlash Yesenin tadqiqotlarining zamonaviy bosqichining ikkinchi belgisi bo'lib xizmat qiladi.

Yesenin asarlarini badiiy va falsafiy yaxlitlik sifatida tushunishga asoslanib, so'nggi yillarda tadqiqotchilar Yesenin dunyosining alohida tarkibiy qismlarini, shuningdek, konseptual kesishgan va mahalliy tasvirlarni jiddiy tahlil qilishni muvaffaqiyatli amalga oshirdilar. Buni Yesenin merosiga yangicha yondashuvning uchinchi belgisi deb hisoblash mumkin.

Bugun Yeseninshunoslikning boshqa, yanada o'ziga xos xususiyatlarini ham nomlash mumkin. Ularni shoir hayoti va ijodiga zamonaviy yondashuvning yuqorida qayd etilgan asosiy xususiyatlari yetti jildlik (to'qqiz kitob) to'liq asarlar to'plamining akademik nashrlarida, S. A. Yesenin hayoti va faoliyatining besh jildlik yilnomasida, monografiya va dissertatsiyalarda: Y.L. Prokusheva, T.K. Savchenko, O.E. Voronova, N.I. Shubnikova-Guseva va boshqalar Jahon adabiyoti instituti tomonidan o'tkazilgan xalqaro anjumanlarda ko'rishimiz mumkin [4].

Sevgi mavzusi Yesenin ijodining asosiy mavzularidan biridir. Shoir o'zining ilk she'rlaridayoq muhabbat haqida yozadi ("Qo'shiq taqlidi", "Otni bir hovuchdan sug'ording...", 1910). Sevgi orzusi Yeseninining ilk she'rlarining ko'p satrlarini qizdirdi. 1916 yilda yosh shoir orzulari haqida she'r yozib, unga "Muhabbat she'rlari" degan mazmunli sarlavha beradi. She'rda u o'zini jismoniy qiyofasi, nafosatligi bilan emas, balki ma'naviy go'zalligi va qandaydir o'zga dunyo ma'naviyati bilan o'ziga tortadigan ideal obrazni tasvirlagan...

Yeseninining ilk she'rlarining hammasi ham badiiy jihatdan mukammal emas. Ular orasida Kolsovgaga aniq taqlid bilan yozilgan she'rlar bor ("Bu qorong'u tun, men uxlay olmayman...", "Tanyusha yaxshi edi, qishloqda undan bo'lak go'zal yo'q edi ...").

Qo'shiqdan ilhomlangan she'rlar, xalq motivlari ("Qo'shiq taqlidi", "O'rmon nastarin gulchambari ostida ..."), kabi qishloq sevgisini lirik she'riyat bilan ifodalovchi she'rlar mavjud. Yosh shoirning lirik mavzuga mustaqil yondashuvi yaqqol ko'rsatilgan ilk she'rlaridan biri "Tongning alvon rangi ko'lda to'qildi..." dir.

Yosh shoir folklor an'alariga asoslanib, kelajakda uning uslubiga xos bo'ladigan obrazlarni moddiylashtirish va timsollashtirishga intiladi. Yesenin dastlabki she'rlarida metafora ko'pincha personifikatsiya kabi xilma-xillikda uchraydi. Masalan: "g'azabli shovqinli qor bo'roni panjurlarni taqillatadi", "bulutli tumanda bir oy bulutlar bilan o'ynaydi", daryo jimgina uxlaydi", chaqmoq "ko'pikli oqimlarda kamar" [5].

Shunday qilib, Yesenin she'riyatining bir nechta o'ziga xos xususiyatlarini ajratib ko'rsatish mumkin: metafora, timsollarning ko'pligi, tasvirlarning o'ziga xosligi, murakkabligi, alliteratsiyani tez-tez ishlatish, rangli epitetlarning ko'pligi. Ushbu xususiyatlarning har biri shoirning tashrif qog'ozi bo'lib, nafaqat oxirgi davrlarga, balki Yesenin ilki she'riyatiga ham xosdir. Bu xususiyatlar yigirmanchi asr shoirlari lirikasida ham davom etgani bejiz emas. Umuman olganda, Yesenin lirikasi yutuq, oldinga qadam, sifat o'zgarishi taassurotini beradi, lekin shu bilan birga, shoir she'riyatining asosiy, fundamental xususiyatlarini saqlab qolgan va rivojlanishda davom etadi.

References:

1. Azadovskiy K.M. Yesenin // Rus yozuvchilari. 1800-1917. Biografik lug'at. T. 2. - M., 1992.
2. Atyunin I.G. Ryazan dehqoni - lirik shoir Sergey Yesenin, IMLI, qo'lyozmalar, f.32, T. 4. 1988.
3. Buxorova Z.B. Sergey Yesenin. Radunitsa // Niva: ilmiy ilova. "Niva". T. 2. 1998.
4. Voronova O.E. Sergey Yesenin va rus madaniyati. - Ryazan, 2002.
5. Voronova O.E. Yesenin // Yesenin asarlari va Yesenin haqida. Ochilish natijalari va istiqbollari. - M., 2001.